

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ**

**ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI**

**A1 TÜRKÇE DERSİ**

**UZUN TEZ ÇALIŞMASI**

**“KİMİZ? KİMLERDENİZ?”**

**Rehber öğretmen: Zühal Baloğlu**

**Öğrencinin Adı: Ecem**

**Öğrencinin soyadı: Bozkurt**

**Diploma numarası: D1129009**

**Sözcük sayısı: 3.950**

**Araştırma Konusu: İstanbullular ve Yalan adlı yapıtlarda aidiyetsizlik sorunsalının incelenişi**

## **ÖZ:**

Aidiyetsizlik, uzam ve koşulların etkisiyle insanın kendi çıkmazına sürüklenmesi, ışıksız boşlukta karakterlerin kendi yollarını bulma çabasıdır. Bu duyguyla boğuşan kişilerin yollarını aydınlatmak için ya geçmişleriyle ya gerçeklerle, ya da aşklarıyla yüzleşmeleri gerekir. Kişiliklerini kazanmaları, kimliklerini doğrulamaları ve diğerlerinin de bunu kabullenmesini sağlamaları gerekir. Ne var ki; ya dışlamak ya da amaçları doğrultusunda kullanmak üzerine kurulu toplumsal düzende bu pek de kolay değildir. Bu nedenle, Yalan ve İstanbullular romanlarında aidiyetsizlik önemli bir sorunsal olarak işlenmiştir.

Türk Dili ve Yazını kapsamında hazırlanan bu çalışmada, Buket Uzuner'in İstanbullular ve Tahsin Yücel'in Yalan romanlarında aidiyetsizlik sorunsalı incelenmiştir. Bu sorunsalın ele alınmasındaki neden, toplumsal ve bireysel boyutlarıyla aidiyetsizliğin son zamanların en önemli konularından biri olması ve bu romanlarda da aidiyetsizliğin yakın zamana ilişkin izlerinin yansıtılmasıdır.

**Sözcük sayısı: 120**

## İçindekiler

<i>Giriş</i>	4
<i>Aidiyetsizlik Sorunsalının Odak Figürler Üzerinden İşlenişi</i>	5
<i>Ailelerin ve Yetiştirilişin Odak Figürlerin Kimlik Arayışlarındaki Yeri</i>	7
<i>Yitik Dil ve Aşk Arayışında Kendi Varlıklarının İzlerini Sürmek</i>	8
<i>Tanıma Sürecinde Etkilendikleri Anadolu Kadın Tiplerinin Etkisi</i>	9
<i>Uzaman, Aidiyetsizlik Sorunsalının Yansıması</i>	9
<i>İstanbulculuk</i>	10
<i>Farklılıklar, Özgürlükler ve Hoşgörünün Aidiyetle İlişkisi</i>	11
<i>Bireylerin Aidiyet Sorunsalında Toplumun Yeri</i>	12
<i>Büyük Şehirlerde “Memleketli”, “Hemşeri” Arayışının Nedenleri</i>	12
<i>Kentleşmenin Beraberinde Getirdiği Madde Düşkünlüğü</i>	13
<i>Kentleşmeyle Yitirdiklerimiz: Biz, Kendimiz</i>	15
<i>Nesnelerin Karakterlerin Aidiyetsizliğini Vurgulamadaki Rolü</i>	15
<i>Kimliklerimizdeki Karşıtlıklar</i>	
<i>a) Değişirken Dönüşmek</i>	16
<i>b) Arayış İçinde Dönüşüm</i>	17
<i>Sonuç</i>	18
<i>Kaynakça</i>	19

## **Giriş:**

İnsanları yaşamda bir yere konumlandıran kişilikleri ve kimlikleridir. Ne var ki, kimlikler daha doğuştan yüklenmiş önyargılardır ve kişilikler de çoğu zaman çevrenin şekillendirmesiyle biçimlenir. İnsanın iradesi dışında gerçekleşen olaylar ve bunların geri dönüşü olmayan sonuçları, insanı kim olduğu, gerçekten neye ve nereye ait olduğu sorularına götürür. Kimiz sorusuna yanıt bulamadığımız için belki de, kimlerdeniz sorusuna yanıt ararız. Ait olamamak aslında bir insanlık sorunudur ve insanın düzen içinde konumlanamayışı sorunu düzen ve yaşam sürdürdüğü sürece var olacaktır. Bu nedenle, Yalan ve İstanbullular romanlarında farklı karakterle, farklı kurgu içinde, farklı yazınsal tekniklerle işlenmişse de aidiyetsizlik ortaktır. İstanbullular ve Yalan romanlarında, ortak bir izleğin görülmesi, hem insanlığa özgü bu gerçekliğin evrenselliğini kanıtlaması hem de bu insanlık durumuna iki farklı yaklaşımın karşılaştırılabilme olanağı tanınması bakımından önem taşır.

## Aidiyetsizlik Sorunsalının Odak Figürler Üzerinden İşlenişi

Tahsin Yücel'in Yalan romanında ait olamamak Yusuf Aksu karakteriyle vurgulanan bir izlektir. Kendini gerçekten var edemeyen, özgün bir kişiliği olmayan Yusuf'un romanı Yalan'da, Yusuf Aksu'nun yaşamı ölen arkadaşı Yunus'un sürdürdüğü yaşamın yalnızca zamana yayılmış bir taklididir. Yunus'un çizdiği yoldan ilerlerken kendi hayatını yaşadığını sanır; ama yoluna başkasının ayak izleri üzerinden devam ederek, yani başkasının hayatını bir yalanı yaşayarak hayatını harcadığının farkına varamaz. Ona var olduğu, kendisi olduğu izlenimini veren hiçbir şeyin de asıl sahibi değildir üstelik. Tüm bilgisini ansiklopedilerden alır, öne sürdürdüğü düşünceler Yunus'undur; ününü kendi kazanmaz, medyanın ve toplumun abartısıyla sahte bir üne sahip olur; servete de Yunus'un ailesi sayesinde konar. Bu serveti hiçbir zaman benimseyemediği için üzerine düşmez, kayıpları önemsemez. Evini, servetini, konumunu ve gördüğü saygıyı biraz rastlantılara biraz da topluma borçludur; ama hiçbir çaba harcamadan elde ettikleri tüm bu şeyler, belki biraz da bu nedenle Yusuf Aksu'ya tamamen uzaktır. Bu bir anlamda onun kendine uzaklığıyla da ilgilidir. "Öylesine her şeyden uzakta, her şeyden yalıtılmış bir biçimde yaşamış, neye ulaştıysa, hep dolaylı bir biçimde, hep başkalarının aracılığıyla ve iğreti bir biçimde ulaşmıştı..." (Yücel, 367) Yusuf Aksu, hayatında pek fazla seçim yapmaz; çünkü ulaşmak istediği ne bir hedefi ne de bir umudu vardır. Kendi yaşamını sahiplenemediği için rastlantıların yaşamını yönlendirmesine izin verir. Başkalarının kararlarına ve hayatın akışına teslim ettiği hayatı ondan uzaklara sürüklenir. Yusuf Aksu, cansız bir kukladır sanki. "Yusuf Aksu dünyada daha çok bir konuk gibi görüyordu kendini, yaşamdan bir beklediği yoktu." ( Yücel, 68) Hiçbir beklentisi olmadığı için elindekilerle yetinir; sınırlı bir yerde, ansiklopedilerde yazan bilgilerle tekdüze yaşamını sürdürür. "... tüm yaşamı ansiklopedide *gördükleriyle* sınırlı sanıyordu." (Yücel, 18) Dünyevi her şeyle bağlarını koparır ve yarattığı yapay dünyada yıllar yılı yaşattığı bir yalanı yaşar. "Kendisi yaşamın dışındaydı, kendi evinde bile başkalarının konuğuydu." ( Yücel, 382)

Tesadüflerin ve putlaştırmanın daha da yolundan çıkarttığı yaşamı, Yusuf Aksu'yu toplumdan da kopartır. Yaşamı, onu toplumdaki ayırır; ama insanların çoğu bir yalanı yaşadığı için, Maçka akşamlarında yine insanlarla birleştirir. Maçka akşamlarındaki konuklar sanrılarından dolayı Yusuf Aksu'ya önem verirler. Bir yere ait olamamanın getirdiği sıkıntılar ve bunun ortaya çıkardığı farklılıklar, hep onun dehasının bir kanıtı sayılır; Yusuf Aksu yüceltikçe yüceltilir. "Bir kanıdır, yayılır çoğu kez, herkesçe paylaşılır. Bir bakarsın, en büyük faşist bir demokrasi kahramanı oluvermiştir. Belki Büyük İskender de pek öyle büyük değildi, öyle sanıldığı için öyle oldu." ( Yücel, 196-197)

Yusuf Aksu'yu toplumdan uzaklaştıran bir başka neden ise, anlaşılammaktır. Hiç kimse Yusuf Aksu'yu gerçekten anlamak istemez. Yusuf Aksu'nun çok bilgili olduğunu bilmek onlara yeter ve kendi reklamları için Yusuf Aksu'dan nasıl faydalanabileceklerini düşünürler. Yusuf Aksu birey olarak değil, yalnızca bir isim olarak önemsenir ve toplumun çıkarları doğrultusunda putlaştırılır. Toplumun bu duyarsızlığı, onu kendi kabuğuna daha fazla iter. Öğrencilik yıllarında arkadaşlarının tutumları yüzünden çektiği dışlanmışlık ve aidiyetsizlik, ünlü bir dilbilimci olarak tanındığında kendini daha ağır hissettirir. Yusuf Aksu, insanların sahte ilgilerinde, dışlanmanın farklı bir boyutunu tanır.

Yapıtın sonunda, Yusuf'un evin kilitli kapılarını açarak, geçmişine ilişkin ipuçları araması, kendini bir yere konumlandırma çabası olarak değerlendirilebilir. Nitekim ne annesiyle Enis Bey'in ne de Yunus'un odalarındaki eski eşyalar, ona beklediği yardımı sağlayabilir. "...ama tozlarını sildiği tüm bu eski nesnelere hiçbir kendi gerçek kimliği konusunda bir ipucu vermiyordu." ( Yücel, 560)

İstanbulular romanında ise aidiyetsizlik sorunsalı odak kadın figür Belgin Gümüş ile anlatılmıştır. Belgin ise, gerçek ve sağlam bir kişiliği olan; eğitimi, yetiştirilişi, bilgi ve dürüstlüğü ile çevresinde uyandırdığı saygıyı hak eden bir kadındır. Tıpkı Yusuf'un sıra arkadaşı Yunus ile yaşama tekrar tutunması gibi; Belgin'in yakın arkadaşı Ayda da babasının ölümünün Belgin'de yol açtığı derin sarsıntıların üstesinden gelmesini kolaylaştırır; ancak Yusuf'un kendi kişiliğini kaybederek arkadaşının kişiliğine bürünmesinin aksine, Ayda'yla arkadaşlığının Belgin'in aidiyetine yapıcı etkisi olur. Belgin bu arkadaşlıktan milliyet, din, sosyal konum gibi etkenlerin İstanbul'da yaşamaya ve arkadaşlıklara engel olmadığını öğrenir.

Belgin, İstanbul'da gurbeti yaşar, onun için ait olduğu yer, mutlu olabildiği yerdir. Her ne kadar, kendine bir aşk yüzünden İstanbul'a dönmediğini söylese de, ailesinin, sevdiklerinin İstanbul'da olması, mutlu günlerinin İstanbul'da geçmesi, onu İstanbul'a çağırır.

Belgin gibi doğuştan İstanbullu bir kadının da ait olamama sorunu yaşaması göstermektedir ki, İstanbullu olmak, sadece İstanbul'da doğup orada büyümek değildir. Ait olmak, Belgin'in yaşadıklarıyla ilintilidir. Belgin'in babasının ölümü, annesiyle ilişkisi ve Entek'le ayrılması onu İstanbul'dan kaçırmaya yeter.

*"İstanbulluluk ve İstanbullu olmak. Kime İstanbullu denir? İstanbullu olmanın 5 şartı nedir? İlki İstanbul'da doğup İstanbul'da yaşamaksa, on üç yıl aradan sonra*

*ben artık bir İstanbullu sayılır mıyım? Yok eğer İstanbulluluk bu şehre ait olmaksızın, kimliğimin kültür adresinde en güçlü şehir İstanbul mu benim? Yoksa ben artık başka bir yerli mi oldum?” (Uzuner,5)*

### **Ailelerin ve Yetiştirilişin Odak Figürlerin Kimlik Arayışlarındaki Yeri**

Yalan romanında, yazarın romana başlamadan önce, kahramanın çocukluk ve gençlik dönemlerine ilişkin bir ön öykü yazma gereksinimi duyması da göstermektedir ki, Yusuf Aksu'nun kişilik kaybında annesiyle ilişkisinin payı büyüktür. İstanbullular romanında da Belgin'in aile yaşantısına dair ayrıntılar, yine Belgin'in seçimlerine ve özlemlerine ışık tutmaktadır.

Yusuf Aksu, kendiyle ilgili hiçbir şey bilmemesi, ailesi, babası hakkındaki soru işaretleri, bu sorunların çözümsüzlüğü kendi yolunu bulmasında onu çaresizliğe sürükler. Her sorusunu ansiklopedileri göstererek yanıtlayan annesi, Yusuf'un ansiklopedilerde yazmayan gerçeklik karşısında yabancı kalmasına neden olur.

Yusuf'un silik bir karakter olmasında; annesiyle ilişkisinin etkisi büyüktür. Annesine hiçbir itirazda bulunmaz, her şeyi kabullenir, kendi yaşamını kuramaz, kendi kararlarını alamaz; bu nedenle gerçek bir birey olmayı da başaramaz.

Yusuf Aksu'nun çocukluk yıllarında bıyıklı adamlardan korkması, babasının eksikliğinin ve annesiyle iletişimsizliğinin onda yol açtığı güvensizliğin bir sonucudur.

Baba figürleri, Yusuf Aksu için kendine ulaşma, kendini bilme ile özdeşleşirken; Belgin için eş seçimi, doğru kararlarla özdeşleşir. Belgin, babasına düşkün bir kızdır. Onun gözünde en mükemmel erkek babasıdır ve bu nedenle birlikte olduğu her erkekte babasının özelliklerini arar. Bu eksiklik, Entek'le yanlış bir evlilik yapmasıyla sonuçlanır. “Ancak bir kızı babasından başka karşılıksız ve sürekli sevecek bir erkek olmayacağını kabul edebilmem bozgun dolu yıllarımı alacaktı.” (Uzuner,227)

Belgin'in babasının ölümüyle hissettiği eksiklik annesi tarafından doldurulamaz; çünkü Jackie Halide de kişilik kaybı içindedir. Tıpkı Yusuf'un kendini Yunus'la özdeşleştirilmesi gibi Jackie Halide de Jacqueline Kennedy gibi yaşamaya çalışır, bu yüzden ne Belgin'le yeteri kadar

ilgilenebilir, ne de kendi isteklerini gerçekleştirebilir. “Halide Gümüş ya da aile içindeki adıyla Jackie, beni seviyordu elbette ama bana annelik edemedi.” (Uzuner, 333) Yine Yusuf gibi, bir köşede ölümün yaşamını sonlandırmasını bekler.

### **Yitik Dil ve Aşk Arayışında Kendi Varlıklarının İzlerini Sürmek**

Yunus, kendini bir yere konumlandırma ihtiyacı hisseder. Kekemeliği bir kusur değil, bir özellik, hatta bir üstünlük olarak kabul etmeye ve kabul ettirmeye uğraşır. “Kimlerdenim?” sorusuna Evrensel Dil Kuramı’yla kendince bir yanıt bulur. Belki de bu oyunda başarılı olamadığı için, Canan’a ve diğer arkadaşlarına bunu kabul ettiremediği için intihar eder.

Yusuf Aksu’nun arkadaşının başlattığı yitik dili arama mücadelesine devam etmesi aidiyetsizliğin bir örneğini oluşturur. İnsanlığın yitik dilini arayan Yusuf Aksu, aslında insanlığın kökenlerini araştırmakta ve kendi kişiliğini bulmaya çalışmakta, kendini aramaktadır; yıllar önce yitirdiği kendini... “Onda kendi kimliğini, kendi geçmişini arar, ya da kendi dilinin geçmişini.” ( Yücel, 474) Burada yitik dil, aynı zamanda aidiyeti de simgeler. İnsanların git gide gerçeklikten koptuğunu ve yaratılan yapay dünyalardaki kayıpları da anlatır.

İletişimsizlik, anlaşılammak ve ait olammamak bir suç gibi dilin üstüne yüklenir. Tahsin Yücel’in açıkladığı üzere “İnsanlar arasındaki iletişimsizliğin dilin suçu olduğunu iddia eden dil kuramı, çevresiyle hatta annesiyle bile tam olarak anlaşamayan, kendini ifade edemeyen Yusuf Aksu’yu ister istemez etkiliyor.”<sup>1</sup> Yusuf Aksu’nun yitik dille ve Yunus’un açtığı yolla kendine ulaşmasını umması gibi; Belgin de aşkıyla yüzleşerek aidiyetini tanımlamaya çabalar. Aşkın peşine düşüp yeni bir hayata atılması ile vazgeçip Amerika’daki düzenine dönmesi arasında yapacağı seçimde; sürekli onu bağlayan nedenleri, dolayısıyla aidiyetini sorgular. Çünkü kadınların hala erkeklere bağımlı olduğu düşüncesinin temel alındığı geleneksel yetiştirilişe uygun büyütülen Belgin, içten içe bir erkekle tamamlanabileceğine inanır. “Türk kızlarının çoğu gibi yeni bir hayatı ancak bir erkekle tamamlanarak, onun desteği ve sevgisiyle kuracağıma o denli inandırılarak eğitilmişim ki...” (Uzuner,227)

---

<sup>1</sup> Yücel, Tahsin. Yitik Dilin İzinde Oylum Yılmaz. 14 Haziran 2002.



## **Tanıma Sürecinde Etkilendikleri Anadolu Kadın Tiplerinin Etkisi**

Her iki romanda da Kete ve Cemile karakterleri odak figürlerin kendilerini tanımlama süreçlerinde onlara yardım etmeleri ve aslen oralı olmamaları bakımından benzerlik gösterir. Kete de Cemile gibi İstanbullu değildir; ama İstanbul'a meydan okur, orada yaşamayı başarır, Belgin'e annesinden daha iyi bir anne olur. "Seni ben doğurmadım ama senin burnun kaşınsa neye içlendiğini bilirim kuzucuğum..." ( Uzuner, 276)

Cemile, Yusuf Aksu'nun durumunu önceleri kendi çıkarı için kullansa da, daha sonra Yusuf Aksu'nun durumuna üzülür, hatta onu mutlu etmenin yollarını arar. Cemile'nin Yusuf'un Cazibe Hanım'la olan ilişkisini en çok destekleyen kişi olması da Yusuf Aksu'ya aslında ne çok acıdığını gösterir. Yusuf Aksu'ya türkü dinlemesini öneren de yine Cemile'dir. Cemile'nin tüm bu çabaları, Yusuf Aksu'nun kendi durumunun farkına varmasına yardımcı olur; ancak bu farkındalık Yusuf Aksu'yu mutsuz eder. Türkü, aidiyetsizliğini daha da derinleştirir. "Türkünün dizeleri yadsınmış, bırakılmış bir adam olduğunu söylüyordu ona, kendisini, özellikle kendisini anlatıyordu." ( Yücel, 428)

Kete ise, Belgin'in mutluluğu için elinden geleni yapar. Ayhan'ı İstanbul'da bulup tanışacak kadar Belgin'i düşünür, hayatındaki en büyük düğümü, ailesine beslediği kını, Belgin'in bebeği için aşar: Ayrıca, Kete'nin oluşu, Belgin'in Ayhan ile ilişkisini de belirler." Eğer Belgin Kete tarafından büyütülmeseydi, Bebek' te yetişmiş bir diplomat kızının nasıl olup da Adanalı bir pamuk işçisinin yedinci çocuğu olan Ayhan' ı beğendiği bana da inandırıcı gelmezdi."<sup>2</sup>

## **Uzamın, Aidiyetsizlik Sorunsalının Yansıması**

Uzam olarak, İstanbul'da bir havaalanının seçilmesi, arada kalmışlığı öne çıkartan bir özelliktir. Havaalanı, şehrin toprakları dışındadır, bu nedenle kişilerin iki ülke arasında, ya da iki şehir arasında kalmışlığını ifade eder."O zaman sembolik de olsa, artık Türkiye toprağında olmadığını, uluslararası bir bölgede sıkışmış ve aynı zamanda büyük ihtimalle bir bomba ile baş başa kaldığını düşündü."( Uzuner, 293)

---

<sup>2</sup> VatanKitap. «"Ben de birçok yazar gibi özgürleştiğimizi sanıyordum ve romanım bunun sevinç çılgılığıydı".» 15 Şubat 2007. 22 Haziran 2008 <<http://www.buketuzuner.com/default.asp?sayfa=140&bolum=136&altbolum=134>>.

Havalimanı sürekli bir devinimi ve değişimi de belirtir. Havaalanı gibi yaşanmayan ama yer değiştirilen bir mekânda insanlar aidiyetsizliklerini daha fazla duyumsarlar. Havaalanının içindeki sürekli hareket, insanların, yaşamlarının geçiciliğini de gösterir. “Bir kere burası havaalanı, yani içinde yaşanan değil, üzerinden geçilen bir mekân.” (Uzuner, 356)

Belgin için ise Havalimanlarının ayrı bir etkisi söz konusudur. Belgin’in Yeřilköy Havalimanına babasının tabutuyla dönmesi, ruhunda ve çocukluk anılarında derin izler bırakır, bu yüzden havalimanı Belgin için hep olumsuz imgelerle özdeşleşir:

*“Ben işte ne zaman bu havaalanına gelsem hep aynı endişe, aynı tedirginlik, hüznün ve yalnızlık... (...) Benim için duygusu hiç değişmedi; ne Havaalanlarını severim, ne de Yeřilköy’den, ya da adı Atatürk hava limanı olan bu yerden hoşlanırım...”*  
(Uzuner,119)

## **İstanbulluk**

Sürekli göç alan bir şehir olmanın gereği, İstanbul her insanın gelip yaşadığı büyük bir şehirdir. İstanbullu olmak için sadece İstanbul’da doğup yaşamak yetmez. “Bir şehre ait olmak soyağacından başka özellikler de gerektirir.” (Uzuner,15) Bir yere ait olabilmek için oralı gibi davranmak, düzenin gerektirdiklerini yerine getirmek, böylece kendini düzenin gerektirdikleriyle tamamlamak ve tüm eksiklikleri gizlemek gerekir. Şehrin kabul etmesi ya da insanların İstanbul’un kurallarına göre yaşamasını öğrenmeleri gerekir. “... İstanbul’un kurallarına uymadan İstanbullu olunamayacağı gerçeğini kanayarak öğrenme durumu...” (Uzuner, 139)

Buket Uzuner’in İstanbul’u kişileştirerek yazdığı bölümlerde, İstanbul’un yabancıları içerisine kabul etme şartları da belirtilir. İstanbul, sadece tek tip insanların yaşadığı sıradan basit bir şehir değildir. Tarihinde birçok ulusa ev sahipliği yapmış, her dönemde farklı kültürlerle beslenmiş, insanlara sunduğu yaşamla kendini var etmiş ve yüceltmış bir şehirdir. Bu nedenledir ki, İstanbul’u yalnızca belirli insanların yaşayabileceği bir yer haline getirmek, İstanbul’un kültür zenginliğini ve uygarlık tarihini hiçe saymak, İstanbul gibi özgür bir şehri sınırlandırmak, onu küçümsemek demektir.

Yalan romanında da karakterler, İstanbul’un kendilerinden beklentilerini karşılayabilmek için ellerinden geleni yaparlar. Tıpkı İstanbullular’da ele alındığı gibi, Yalan romanında da

İstanbul'un karma yapısı yansıtılır. Hiçbir iş yapmadan zengin olabilenler ile her koşulda sefaletle mahkûm yoksullar arasındaki uçurum Yusuf Aksu ve V. Murat'ın karşıtlığında görülebilir.

### **Farklılıklar, Özgürlükler ve Hoşgörünün Aidiyetle İlişkisi**

Modernleşmenin en önemli getirisi, kişiliği ve kimliği özgürce yansıtılabilmektir. Toplumun, İstanbul'un bünyesindeki tüm kimlikleri kabul etmesi gerekir; bu da hoşgörüyü beraberinde getirir. Baturcan'ın İstanbul'da yaşamasının bir nedeni de bu özgürlüktür; ancak İstanbul'da bu hala pek mümkün değildir. Toplumun kendisini kabullenmeyişi onu tam bir İstanbullu yapamaz. “ Kente gelince, kentli olmanın ilk belirtisi özgürlüktür. Düşünceni dile getirme özgürlüğü, farklılıklarını özgürce yaşayabilme özgürlüğüdür aslında kentin sınırlarını çizen!” ( Uzuner, 356)

İstanbulular romanında farklılıklar hoş görülmesi gerekirken, hor görülür, farklı olan herkes dışlanmaya çalışılır. Bu durum da, zaten yabancılaşma çeken insanların aidiyetsizlik duygusunu daha da artırır, oraya ait olduğunu bilen ve hisseden insanları ise gereksiz bir mücadeleyle yıpratır.

Bir diğerini “azınlık” olarak görmek, İstanbulular romanında yer verilen bir diğer sorunsaldır. “Kim gerçek İstanbullu? “ sorusunu da beraberinde getirir. İstanbul'a dahil olmak çok zordur, bu nedenle İstanbul onları kabul edilene dek toplumdan kopuk yaşamak zorundadırlar. “İstanbul'um ben, en başından koymuşumdur kuralımı: İstanbul'da yaşamak İstanbullu olmak değildir.” ( Uzuner, 436)

İnsan, kendini özgür hissettiği yere mi ait? Büyük şehirlerde yaşanmasının nedeni özgür ortam olması, ama yeterince özgür mü? Belgin kendini özgür hissetmediği için Amerika'ya kaçır. Barmen Baturcan da durumunu saklar. Farklılıklar özgürlük ortamı mı oluşturur, yoksa özgürlüğü sınırlandırır mı? Söz konusu İstanbul olduğunda bu soruların yanıtlarını vermek oldukça zordur.

## **Bireylerin Aidiyet Sorunsalında Toplumun Yeri**

Ait olamamak, arada kalmak probleminin de öncüsüdür.. Diyarbakırlı taksici Hamo, İstanbul'da yaşamasına karşın kendini İstanbul'a ait hissetmez; fakat artık Diyarbakırlı da olamayacaktır. “ ... artık ne oralı oluyor insan ne de buralı... Arada derede öyle işte... Önemli olan bu şehrin bizi kabul etmesi, sevmesi, anlıyorsun?” (Uzuner, 148)

Ait olamamak sorununu Profesör Yannis de yaşar. İstanbul'da bir gayrimüslim, bir yabancı, Yunanistan'da da “Türkamesitis” sayılır. İnsanların onu önyargılarla değerlendirmesinden ve farklılığının diğer İstanbullularla arasında görünmez bir engel oluşturmasından şikâyetçidir. “Sözün kısası iki anadilim vardır, ikisinde de azınlık sayılmaktayım.” (Uzuner, 96)

Her iki romanda da kültürlerarası sıkışmışlık aidiyet sorunsalıyla birlikte karakterlere yansır. Hasret Sefertaş, çalışırken başını açmak durumundadır, hayatta kalma uğraşı, savunduğu değerlerden baskın gelir. Bu duruma kendince bir neden bulur, kendini havalimanının da ev gibi kapalı bir mekân olduğuna inandırmaya çalışır, buna karşın yine de kendini ve çevresini yabancılar. Başörtüsünü kaldırdığı zaman rahatsız olur; çünkü başörtüsünü atma aslını inkâr etmek gibi bir suçtur, aynı zamanda kültüründen de uzaklaşmadır.

Yalan romanında, toplumun bireylerin bir yalana itilmesindeki payı büyüktür. Yusuf'un çevresindeki insanlar da sanki bir tiyatro oyunun figüranlarıdır; birçoğu kariyer sahibi önemli insanlardır; ama kendilerini var edememeleri, bunun beraberinde gelen aidiyet sorunu onları Maçka akşamlarına getirir. Yusuf Aksu sayesinde benliklerini bulabileceklerine kendilerini inandırır. Ne var ki bilgisizliklerini ve eksikliklerini saklamak için Yusuf Aksu'ya gösterdikleri sahte ilgi, yakın zamanda onları da Yusuf Aksu'nun içinde yittiği bu oyuna katar. Hayatta sağlam duruşları ve kendi farkındalıkları olmayan bu insanlar, gittikçe güçlenen bir fırtına ile kendi yalanları içinde savrulurlar.

## **Büyük Şehirlerde “Memleketli”, “Hemşeri” Arayışının Nedenleri**

“Memleketli” arayışı, düzenin acımasız işleyişi karşısında yalnız kalmama isteğinden doğar. Bu arayış, kendisini tümüyle o şehre ait hissedemeyenlerin, yaşam mücadelelerinde savunmasız kalmamak, İstanbul'a karşı dimdik durabilmek için aradıkları desteğin özlemidir.

Zor zamanlarda, İstanbul'da yaşamaya çalışan tüm insanların hemşeri olduklarını anlaması, aslında herkesin bir arada yaşaması mümkünken, birbirlerini dışlamaya çalışmalarının anlamsızlığını da ortaya koyar. Aslında çok farklı gibi görünen yaşamları, aradaki tüm farklılıklara rağmen birbirine oldukça benzer.

Hasret Sefertaş ve Tijen Derya farklı şehirlerden farklı nedenler yüzünden gelseler de rastlantılar onları bir havalimanının tuvaletinde bir araya getirir. Hasret Sefertaş, istediği yaşamı sürdürmek için başörtüsünden ödün vermek durumundadır. Bu bakımdan, Tijen'e ve İstanbul'da yaşayan tüm diğerlerine benzer. İstanbul'da yaşayıp da isteklerine kavuşmak hiç de kolay değildir çünkü. Herkes bedelini, bir zaman bir şekilde ya ödemiş, ya da ödemektedir. Bu ortak sıkıntı, bu kibirli İstanbul'a karşı insanları bir araya getirir. "He ya, hemşerim olur ağbi, Tijen Derya bu zalim İstanbul'dan hemşerim olur!" (Uzuner, 406)

Barmen Baturcan ve Ayhan da İstanbul'da hemşeri olurlar. İkisinin tüm farklılıklarına rağmen, farklılıkları için İstanbul'dan umdukları hoşgörü ve İstanbul'dan çektikleri acılar bakımından hemşeridirler. Birbirlerini iyi anlarlar ve anlayış gösterirler. "... Orada, havalimanı barında, ikisi o sırada hemşeri oldular."(Uzuner,47)

Romanda, Aleyna Gülsefer ve Anna Maria da, hayat görüşü ve din farklılıklarının insanları birbirinden uzaklaştırmadığını örnekleyen karakterlerdir. Onları var eden farklılıklar yüzünden, "Duty Free Shop"ta karşılaştıklarında farklı iki kutuptadırlar; ancak tıpkı farklılıklarının aynı parfümü beğenmelerine engel olmadığı gibi, anlaşmalarına da engel değildir. Nitekim bu gerçek, ancak Anna Maria'nın astım krizine tutulması ve Aleyna'nın da ona yardım etmesiyle anlaşılır. Oradan kol kola ayrılmaları da başlaması olası bir dostluğun ilk izleridir.

Sivaslı ve Tokatlı kimliklerini korumak, İstanbul'da bile hemşeriye korumak; belki de İstanbul'a ait olamamanın bir göstergesidir. Bir yandaş bulma çabasıdır; Bayram Beyaz ve kapıcı arasındaki ilişki bununla açıklanabilir.

### **Kentleşmenin Beraberinde Getirdiği Madde Düşkünlüğü**

Romadaki Cemile karakteri de bir yere ait olma savaşı veren bir karakterdir. Bir yere tutunabilmek için mala ve paraya sığınır. Şehirli olmak, taktığı bilezikler, maddeye düşkünlüğü bunların ifadesidir.

*“Simgeler çoğaldıkça, davranışları daha bir özgürleşmekte, sesi daha yüksek çıkmaktaydı; bilezikler gittikçe daha büyük bir güvence, daha da iyisi birer egemenlik ve özgürlük güvencesine dönüşmekteydi” ( Yücel, 276)*

Cemile; Anadoluluğun getirdiği birtakım özellikleri taşısa da, Cemile'nin ne tamamıyla Sivas'a ne de İstanbul'a ait olduğu söylenebilir. Cemile'nin memleketine ilişkin kötü anıları olması ve aidiyetini sorgulayamayacak kadar cahil oluşu onu bir çıkmaza sürükler.

Aynı durum, kapıcı Müslüm için de geçerlidir. İstanbul'un dört bir köşesine gecekondular dikilir, Yusuf Aksu'nun kira paralarından kendine de pay alarak neredeyse küçük bir servet edinir; buna karşın Maçka'da kapıcılığa devam eder. Tüm bunların amacı, İstanbul'da kalıcı olmaktır; çünkü İstanbul'a tutunabilmesi, ona göre taşınmazlarının olup olmamasıyla yakından ilgilidir.

İstanbulcular romanında ise, maddeye olan düşkünlük, Entek ve Tijen karakterleriyle yansıtılır. Mehmet Emin Entek zengin ve saygın bir ailede yetişir. Eğitimi ve yetiştirilme biçimiyle tam bir İstanbulludur. Havaalanı'ndan kolaylıkla çıkmasının da gösterdiği gibi hayatta kalmayı başaran, İstanbul'un kurallarına göre yaşamayı bilen biridir. Ancak, sahip olduğu tüm güce rağmen kişiliği eksiktir. Ne sevmeyi bilir, ne de yaşadıklarından zevk almayı becerebilir. "... ama annesi dahil kimseyi sevmeyi bilmez, sevemezdi." ( Uzuner, 73) Evliyken Belgin'e gösterdiği sevgi sahtedir. "çünkü 'süper çocuk' olmaktan çıkıp yetişkin bir erkek olarak büyümesine destek verecek kimsesi olmamıştı." (Uzuner, 72) Maddi her şeye bağımlıdır; kazançlarıyla, servetiyle, ünüyle ve genç sevgilileriyle kendini tamamlama, kişiliğindeki eksiklikleri giderme, manevi açlığını doyurma uğraşındadır. Entek, kendini hırsları içinde kaybeder. Genç kadınların kendisini gençleştirdiğini, paranın zenginleştirdiğini sanırken; yitirdiklerini göz ardı eder hep. Para ve zekâ ile bir statü elde eder; ama bu konumda var olmak için duygularının ve sevdiklerinin olması gerektiğini o ana dek hiç düşünmez.

Tijen, İstanbul'un acımasız düzeninin kurbanlarından biridir. İstanbul'da ayakta kalma savaşı verir. Düzenin onu zorladığı yollardan imrendiği hayatı yaşama amacındadır. Bu yolda ona engel olan tüm değerleri, öğretileri bir yana bırakır, İstanbullu olmanın ilk adımı olarak ailesinden ve yaşadığı yerden getirdiği her şeyden kurtulmayı görür. Sürdüğü yaşam, izlediği yol, onu İstanbul'un savurduğu yapraklardan biri haline getirir. İstanbul'un zenginliğiyle, güzelliğiyle büyülenir ve hırsları onun sonunu hazırlar. İstanbul'a ait olmak, daha kaliteli bir

yaşama sahip olmak için vazgeçtikleri, bir yere ait olamayışının asıl nedeni olur. Bu açıdan bakıldığında, havaalanında Tijen'in ölmesi, aidiyetsizliğin somut sonucudur. "Hepimizden kurban alır, alır bu İstanbul! O, kendi sınırları içinde kabul etmek için adak isteyen bir tanrıça sanki!" (Uzuner,33)

### **Kentleşmeyle Yitirdiklerimiz: Biz, Kendimiz**

İnsanları başkalaştıran en önemli etkenlerden biri modern zamanın yaşamlarda yaptığı değişimlerdir. Bu nedenle, her iki yapıtta da kentleşmenin toplumda meydana getirdiği değişimlere gönderme yapılarak aidiyetsizlik kavramları sorgulanır. İstanbullular romanında havaalanının mekân olarak seçimi uygarlığın sınırlarını yansıttığı içindir. Yalan romanında ise, modern hayatta bile insanların birbirlerini tanrılaştırmaları, bu insanların kendi görüşleri olmaması ve sorgulama yapmadan inanmaları eleştirilir. Maçka akşamlarına yoğun ilgi ve bu akşamlara katılan insanlar ün yapmış, önemli kişiler olmalarına rağmen, hala bir arayış içinde olmaları dikkat çekicidir.

### **Nesnelerin Karakterlerin Aidiyetsizliğini Vurgulamadaki Rolü**

Belgin'in aynalarda aradığı görüntüsü, ait olduğu yerdir. "Ancak aynada gördüğüm bütün elementleri bana benzeyen bu yüzün duruşu, ifadesi ve edası, açıklanması olanaksız fakat şiddetle hissedilir biçimde tamamen yabancı, uzak ve ürkütücü derecede bambaşka birine aitti." (Uzuner, 193) Kendine, aidiyete bir aşkla kavuşur. "Aynada kendini yeniden görmesine neden olan ışık Ayhan'ın sevgisiyle yanmıştı."(Uzuner,206)

Ayna, Yalan romanında da Yusuf Aksu'ya hiçbir yere ait olmadığını, yabancılığını, gerçek bir kişiliği olmadığını anlatmak için kullanılır. "Görüntü kendisinin miydi, Yunus'un muydu, bilemiyordu artık, düşünmüyordu da."( Yücel,524) Yusuf Aksu'nun, tanıdıkları tarafından Yunus Aksu'yla karıştırılması ve aynada artık Yunus'u görmeye başlaması, kişilik ve kimlik kaymasının somutlaşmış biçimidir. "Yunus'un ölümünden sonra bile, hep onu izlemeye, ona benzemeye çalışmış, ama hep geride kalmıştı, her şeyi yarım ve yapaydı bu yüzden.(...) kendisi için çok geride kalmış olması gereken bir tutkunun öykünüsüydü, doğası gereği özgünlükten uzaktı." (Yücel, 470)

Rebul lavanta kolonyası İstanbullular romanında, İstanbul ve İstanbullulukla özdeşleştirilir, aynı zamanda yapıta kokusunu da verir.”... her romanımın bir baskın kokusu vardır. (...) İstanbullular da Lavanta kolonyasındaki kadar lavanta kokmaktadır kanımca.”<sup>3</sup> Bu kokunun kullanılması hem İstanbul’un apayrı bir dünya olduğu izlenimini yaratır, hem de Ayhan’ın Belgin’i İstanbul’la birlikte değerlendirmesini sağlar. “Belgin New York’ta İstanbul kokuyordu be! “ ( Uzuner,141)

Diğer bir nesne, Kete’nin kırmızı ayakkabılarıdır. Kete İstanbul’a uyum sağlasa da, geçmişinden getirdikleri kırmızı pabuçlarından yansır. Ayhan’ın da fark ettiği gibi, kırmızı pabuçlar şehirliliğin, çamurlar ise köylülüğün bir simgesidir. “Çamur aşılanmak, umutsuzluk, şansızlık, Allah’ın cezası demektir.” (Uzuner,280)

## **Kimliklerimizdeki Karşıtlıklar**

### **a) Değişirken Dönüşmek**

Arayış içindeki insan değişim ve dönüşüm içindedir; çünkü aidiyetlerine, buldukları ortama uyum sağlayarak kavuşacaklarına inanırlar; ancak kimi zaman bu değişim ve dönüşümler, karakterleri hiç olmadıkları yöne doğru sürükler; kendilerini bulmak adına çıktıkları yolda, aidiyetlerini büsbütün kaybederler. Bu durum, romanlarda doğallıklarını koruyarak İstanbul’a ait olmayı başaran karakterlerle sonu belirsiz bir dönüşüm içinde sahte kimliklere bürünen karakterlerin karşıtlığıyla sunulur.

V. Murat’ın kendi ismini açıklamamasının yanı sıra lakabı ilgi çekicidir. Kendine “deli” yakıştırmasını yapması bir fark yaratır. V. Murat, herkesten daha genç olmasına rağmen, kendini var edebilen, güçlülere karşı koyarak yaşama tutunabilen, kendini tanımlayabilen bir gençtir. Tüm bu özelliklerine rağmen kendine deli yakıştırmasını yapması, aslında sahip oldukları konumlarına, yaşlarına rağmen kendini tanımlayamamış, yalanların içinde yitip gitmiş insanlara bir göndermedir.

---

<sup>3</sup> Uzuner, Buket. Buket Uzuner: Şehirler de insanlara benzer, her birinin farklı karakteri, güzel ve çirkin yanları vardır Özge Ercan. Haziran 2007. 26-30.



Ayhan ise, Türkçeyi sonradan öğrenir; küçük yaşlardan beri ait olma, İstanbul'a dahil olma mücadelesi verir. Buna karşın, içtenliği, sağlam karakteri ve aşkını samimiyetle ortaya koyması, Ayhan'ı orali yapmaya yeter.

### **b) Arayış İçinde Dönüşüm**

Romanın sonunda ortaya çıkan Bayram Sarı karakteri, aidiyetsizliğin zamanın engel olamadığı bir döngüyü anlatır. “...konumlar değiştiği, kendisi Yunus Aksu'nun, Bayram Beyaz kendisinin yerini aldığı için olacak, hüzünden çok mutluluk duydu.” ( Yücel, 171) Yusuf Aksu'yla başlayıp Bayram Beyaz'la devam eden bu döngü, Bayram Sarı'nın ortaya çıkmasıyla etkinliğini sürdürmeye devam eder. Tahsin Yücel bunu şöyle açıklar: “ Yusuf Aksu Yunus Aksu'nun, Bayram Beyaz da Yusuf Aksu'nun arkadaşı, hayranı ve çömezidir. Örneğin, Yusuf Aksu'nun bilinç yaşamı Yunus Aksu'nun yatağında onunla tamamen özdeşim kurduğu noktada biter. Romanın ana izleklerinden biri karakterler arasındaki bu özdeşleşme duygusudur.”<sup>4</sup>

Yusuf Aksu da arkadaşının yaşamını sürdürerek onun anısını yaşatır. Yunus Aksu'nun yaşamı daha lise yıllarındayken biter, Yusuf Aksu'nunki ise bir başkasının yaşamını yaşarken harcanıp gider. Yusuf Aksu'nun yaşamı çalıntı bir yaşamdır; silik kişiliği zamanla Yunus'un kişiliğine dönüşür. Kendilerini var etmeyi başaramadıkları için, hayranlık duydukları insanların kılığına girmeye çabalar, bu nedenle hiçbir zaman özgün kişiliklerine ulaşamazlar. “... kendini biraz Yunus, Bayram Beyaz'ı da biraz kendisi gibi görüyordu.” (Yücel, 151)

İstanbulular romanında yazar; bulutların hareketiyle yapıtı sonlandırır. İnsanlar, tıpkı bulutlar gibi sürekli yolculuktadır, bu nedenle kesin dönüş diye bir durum yoktur. İnsan tek bir yere ait olmak zorunda değildir, farklı zaman dilimlerinde birden fazla yere de ait olabilir. Ayrıca, ait olduğu yer, milliyet cinsiyet veya din kimlikleriyle sınırlandırılmak zorunda değildir; çünkü bulutların milliyeti, dini ve cinsiyeti yoktur.

---

<sup>4</sup> Yücel, Tahsin. Yitik Dilin İzinde Oylum Yılmaz. 14 Haziran 2002.

## **Sonuç:**

İnsanı bir yere ait kılan nedir? İnsan mutlaka bir yere ait olmak zorunda mıdır? İnsanların arasında ayrıma yol açan nedir? Her iki yapıtta da bu sorulara yanıt aranır. Buket Uzuner; “kesin dönüş” kavramını açıklayarak başlattığı sorgulama; yapıt boyunca birçok karakter açısından değerlendirilir.

Yapıtlar incelendiğinde farklı kültürlerden ve sınıflardan gelmelerine karşın karakterlerin kendileriyle, çevreleriyle olan kavgaları –nedenleri birbirinden farklı olsa da vardır. Bu uyumsuzluğun temelinde yabancılaşma, aidiyetsizlik duygusu yatmaktadır. Yapıtlarda yaşadıkları bu duygunun yarattığı eksiklikle İstanbul’da yaşayan kahramanların iniş çıkışları verilir. Hepsi de farklı nedenlerden kendine, ailesine, memleketine, dünyaya yabancılaşmış bu kişilerin ortaklıkları “arafta” kalmışlıkları aidiyetsizlikleridir.

Yalan ve İstanbullular romanlarında, aidiyetsizlik sorunsalı, değişik karakterler üzerinden değişik açılardan işlenir. Yine de romanlar ortak noktada birleşir: Her iki romanda da, bir insanın bir yere ait olabilmesindeki temel gereklilikler, özgün bir kişiliğe sahip olması ve bu kişiliği yaşadığı yerde koruyarak özgürce yaşayabilmesi, “kendi” olabilmesidir.

## Kaynakça

Ekici, Armağan. «2002 model bir "Saatleri Ayarlama Enstitüsü": "Yalan".» Temmuz 2002. 07 Haziran 2009 <<http://home.wxs.nl/~ekici000/yalan.htm>>.

Gülgün, Serpil. Önce Ne Vardı? 21 Nisan 2002. 07 Haziran 2009 <<http://www.milliyet.com.tr/2002/04/21/sanat/san13.html>>.

Hızlan, Doğan. «Yazınımızın Görünmez Devi Tahsin Yücel.» 31 Ekim 2003. 07 Haziran 2009 <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=180418&yazarid=4>>.

Kavukçu, Cemil. «Düzmece Dil Kuramından Topluca Paylaşılan Aldatmacaya: Bir Çöküş Ortamının Romanı.» Virgül (2002): 22,23.

M.Z.Ö.(Milliyet Sanat). «Taşı Toprağı Altın İstanbul'un Romanı.» Milliyet Sanat (2007): 96-97.

Milliyet. 23 Eylül 2007. 22 Haziran 2008

<<http://www.buketuzuner.com/default.asp?sayfa=143&bolum=136&altbolum=134>>.

Tohumcu, Aslı. «Buket Uzuner, yeni romanı 'İstanbul'da göçlerle durmadan büyüyen İstanbul'dan , dolayısıyla da günümüz Türkiye'sinden bir kesit sunuyor.» 23 Şubat 2007. 22 Haziran 2008

<<http://www.buketuzuner.com/default.asp?sayfa=141&bolum=136&altbolum=134>>.

Uzuner, Buket. Buket Uzuner: Şehirler de insanlara benzer, her birinin farklı karakteri, güzel ve çirkin yanları vardır Özge Ercan. Haziran 2007. 26-30.

—. İstanbulular. 1.Basım. İstanbul: Everest Yayınları, 2007.

VatanKitap. «"Ben de birçok yazar gibi özgürleştiğimizi sanıyordum ve romanım bunun sevinç çığılığıydı".» 15 Şubat 2007. 22 Haziran 2008

<<http://www.buketuzuner.com/default.asp?sayfa=140&bolum=136&altbolum=134>>.

Yılmaz, Oylum. Yitik Dilin İzinde . 14 Haziran 2002. 22 Eylül 2008

<<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=EklerDetay&ArticleID=854306&Date=04.10.2008&CategoryID=40>>.

Yücel, Tahsin. Yalan. İstanbul: Can Yayınları, 2002.

Yücel, Tahsin. Yitik Dilin İzinde Oylum Yılmaz. 14 Haziran 2002.

**Sözcük sayısı: 3.950**